

**HOTUBA YA WAZIRI WA KATIBA NA SHERIA, MHESHIMIWA DKT.
HARRISON GEORGE MWAKYEMBE (MB), AKIWASILISHA BUNGENI
MPANGO NA MAKADIRIO YA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA
2016/2017**

A. UTANGULIZI

- 1. Mheshimiwa Spika**, kufuatia taarifa iliyowasilishwa leo katika Bunge lako tukufu na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako sasa likubali kupokea, kujadili na kupitisha Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Wizara ya Katiba na Sheria kwa mwaka 2016/2017.

- 2. Mheshimiwa Spika**, awali ya yote napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya njema na kuweza kusimama mbele ya Bunge lako tukufu kuwasilisha Mpango na Makadirio ya Bajeti ya Wizara ya Katiba na Sheria kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Aidha, napenda kutoa shukurani nyingi kwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, kwa heshima kubwa aliyonipa kuiteua kushika nafasi hii ya uongozi. Vilevile, napenda kutumia fursa hii kuwashukuru wananchi wa Jimbo la Kyela kwa kuendelea kuniamini na kunichagua kuwa mbunge wao kwa kipindi kingine cha miaka mitano. Binafsi ninaahidi kuzitumikia vema nafasi zote hizi kwa hekima, akili na nguvu alizonijalia Mwenyezi Mungu ili kuharakisha maendeleo ya jimbo langu na nchi yetu kwa ujumla.

3. Mheshimiwa Spika, niruhusu nikupongeze wewe, Mheshimiwa, kwa kuchaguliwa kuliongoza Bunge la Jamhuri ya Muungano, ambalo ni moja ya mihimili mitatu ya dola la Tanzania. Hii inadhihirisha imani waliyonayo wabunge wa Bunge lako tukufu kutokana na uwezo ulionao, uzoefu na umahiri uliounesha wakati wa kulitumikia Bunge la Kumi katika nafasi ya Naibu Spika. Hakika hii ni heshima kubwa siyo kwako tu bali na kwa wananchi wa Jimbo la Kongwa waliotumia haki yao ya kidemokrasia kukuchagua kuwa mwakilishi wao. Pia, nampongeza Naibu Spika, Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson na wenyeviti wote wa Bunge kwa kuchaguliwa kwenye nafasi walizonazo na kwa uongozi mahiri wa Bunge letu tukufu.

4. Mheshimiwa Spika, kwa dhati kabisa napenda kumpongeza Mheshimiwa Majaliwa Kassim Majaliwa, Mbunge wa Jimbo la Ruangwa, na Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuchaguliwa kuwaongoza wananchi wa Jimbo la Ruangwa na kuteuliwa kushika nafasi hiyo ya juu katika uongozi wa nchi yetu. Hakika kwa muda mfupi tangu ashike nafasi hiyo ya juu ya uongozi ameweza kudhihirisha kuwa kiongozi makini na mchapa kazi hodari. Vilevile, nampongeza kwa hotuba yake nzuri ambayo imetoa mwelekeo wa kiseru kwa shughuli za Serikali kwa mwaka 2016/2017.

5. Mheshimiwa Spika, aidha nampongeza Mheshimiwa Mohamed Mchengerwa, Mbunge wa Rufiji, kwa kuchaguliwa kuingoza Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria. Wizara yangu ina imani kubwa na yeye binafsi na Kamati anayoingoa. Pia,

natoa shukrani nyingi kwa Kamati yake kwa ushauri na mapendekezo ambayo yamesaidia sana kuboresha mapendekezo ya Mpango na Makadirio ya bajeti ya Wizara yetu kwa mwaka wa fedha 2016/2017. Ninaahidi kwa dhati kabisa kwamba tutaendelea kushirikiana na Kamati hii ili kuimarisha utawala wa sheria na upatikanaji haki katika jamii na hatimaye kutoa mchango unaostahili katika kukuza uchumi wa viwanda nchini. Hali kadhalika nafurahi kuwapongeza waheshimiwa wabunge wenzagu wote kwa kuchaguliwa kuwa wabunge wa Bunge la Kumi na Moja la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Ninawatakia kheri na mafanikio katika kuitekeleza Ilani ya Chama Cha Mapinduzi katika kipindi cha kuelekea mwaka 2020, kwa maendeleo ya nchi yetu.

6. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Katiba na Sheria inajumuisha taasisi, ofisi na idara mbalimbali zinazofanya kazi chini ya mwavuli wake ambazo ni Mahakama ya Tanzania, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, Tume ya Kurekebisha Sheria, Tume ya Utumishi wa Mahakama, Wakala wa Usajili, Ufilisi na Udhamini; Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo; na Chuo cha Uongozi wa Mahakama, Lushoto.

7. Mheshimiwa Spika, Wizara inaongozwa na Dira mpya ya *kuwa taasisi ya mfano wa kuigwa katika usimamizi wa masuala ya katiba na sheria* na Dhima ya *kutoa huduma bora katika masuala ya katiba na sheria kwa kujenga mifumo madhubuti kisera na kisheria*. Majukumu ya msingi ya Wizara ni kusimamia masuala ya katiba; kusimamia utoaji haki; kuandaa miswada ya sheria;

kuendesha mashtaka; kutoa ushauri wa kisheria na kuendesha mashauri ya madai; kukuza na kuhifadhi haki za binadamu; kushughulikia usajili, ufilisi na udhamini; kushirikiana kimataifa katika kubadilishana wahalifu; kutoa mafunzo ya uanasheria na kusimamia ustawi na maendeleo ya watumishi wake. Wizara imejipanga vilivyo kuhakikisha majukumu yake haya yanatekelezwa kwa weledi na ubora wa hali ya juu.

B. MAPITIO YA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2015/2016

8. Mheshimiwa Spika, naomba sasa uniruhusu kufanya mapitio ya utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka 2015/2016. Katika kipindi hicho, Wizara ilielekeza nguvu kazi na rasilimali nyingine ilizonazo katika kushughulikia masuala ya katiba na sheria ikiwa ni pamoja na kusimamia mchakato wa mabadiliko ya katiba; kuimarisha mfumo wa sheria na utoaji haki; hifadhi ya haki za binadamu na utawala bora; usajili na utunzaji wa kumbukumbu za matukio muhimu ya binadamu; ushauri wa kisheria na usimamizi wa mashauri ya madai; na kuimarisha miundombinu na mifumo ya utoaji huduma. Naomba sasa uniruhusu nitoe maelezo ya kina kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Wizara kwa kuzingatia mambo muhimu na ya kipaumbele kama ambapo nimeweza kubainisha hapo juu.

I. MABADILIKO YA KATIBA

9. Mheshimiwa Spika, kufuatia kukamilika kwa mchakato wa kupitisha Katiba Inayopendekezwa ndani ya Bunge Maalum la Katiba na baadaye tarehe 8 Oktoba, 2014 Katiba Inayopendekezwa kuwasilishwa kwa Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mheshimiwa Rais wa Zanzibar kwa mujibu wa kifungu cha 28(I) cha Sheria ya Mabadiliko ya Katiba ya 2011, maandalizi ya kufanyika kwa Kura ya Maoni ili kumpa mwananchi kauli ya mwisho kuikubali au kuikataa Katiba Inayopendekezwa yalianza na kulenga tarehe 3 Aprili, 2015 kuwa siku ya kupiga kura hiyo nchini. Kwa matarajio ya Katiba Inayopendekezwa kupitishwa kwa Kura ya Maoni na kuzaa Katiba ya Jamhuri ya Muungano ya mwaka 2014, Wizara ilijipanga kuratibu uundaji na uendeshaji wa Kamati ya Utekelezaji wa Katiba katika muda wa mpito kwa mujibu wa Ibara ya 295 ya Katiba Inayopendekezwa.

10. Mheshimiwa Spika, kujitokeza kwa changamoto za maandalizi ya Uchaguzi Mkuu hususan kutokamilika kwa zoezi la kuandikisha wapiga kura kwa wakati (katika kipindi hicho hicho cha maandalizi ya Kura ya Maoni), na ukweli kwamba si rahisi kuendesha Kura ya Maoni na Uchaguzi Mkuu kwa pamoja, kifedha na kilojistiki, kulipelekea mamlaka husika yaani Tume ya Taifa ya Uchaguzi (NEC) na Tume ya Uchaguzi ya Zanzibar (ZEC) kuahirisha zoezi la Kura ya Maoni ili kujiandaa vema na mchakato wa Uchaguzi Mkuu. Ni dhahiri kwamba Kura ya Maoni ingeweza kusubiri lakini Uchaguzi Mkuu ambao upo Kikatiba usingeweza kuahirishwa.

11. Mheshimiwa Spika, suala la Katiba ni moja ya vipaumbele vya kufanyiwa kazi vya Serikali ya Awamu ya Tano kama Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania alivyoelekeza Bunge lako Tukufu tarehe 20 Novemba, 2015. Wizara imeimarisha mawasiliano na NEC, ZEC na Ofisi ya Waziri Mkuu ili muda muafaka ukiwadia, tuwe tayari na mazingira stahiki ya kufanikisha zoezi hilo la kitaifa.

II. MIFUMO YA UTOAJI HAKI NA UTAWALA WA SHERIA

12. Mheshimiwa Spika, kwa kipindi kirefu kumekuwa na kilio kikubwa nchini cha ucheleweshaji wa mashauri mahakamani, kilio ambacho kimelazimu hatua zifuatazo za makusudi kuchukuliwa:

(i) Kuongeza kasi ya usikilizaji wa mashauri chini ya kauli mbiu ya “mrundikano sifuri wa mashauri” au “*zero case backlog*” kwa kuweka idadi mahsusi ya kesi anazotakiwa hakimu au jaji kumaliza kwa mwaka. Chini ya utaratibu huu mpya wa kupima tija na ufanisi wa hakimu au jaji mmoja mmoja, Hakimu wa Mahakama ya Mwanzo anatakiwa kusikiliza na kutolea maamuzi mashauri 260 kwa mwaka; Hakimu wa Mahakama ya Wilaya na Hakimu Mkazi mashauri 250 kwa mwaka; na Jaji wa Mahakama Kuu anapaswa kusikiliza na kuhitimisha mashauri 220 kwa mwaka. Utaratibu huu haukushinikizwa na mamlaka za juu za mahakama bali ni matokeo ya makubaliano yaliyofikiwa na mahakimu na majaji wenyewe ili kupunguza mrundikano mkubwa wa kesi unaosababisha ucheleweshwaji wa mashauri na hivyo kukiuka kanuni ya msingi ya utoaji haki ya, “haki iliyocheleweshwa, ni haki iliyopotea” au “*justice delayed is justice denied*”.

Ni katika muktadha huo, mahakama imejiwekea utaratibu wa kumaliza mashauri yote katika kipindi cha mwaka 2016/17 yenye umri wa zaidi ya miezi 24 kwa Mahakama Kuu na Mahakama ya Rufani; miezi 12 kwa Mahakama za Wilaya na Hakimu Mkazi; na miezi 6 kwa Mahakama za Mwanzo.

Utaratibu huu mpya wa Mahakama umeanza kuonesha matokeo chanya ambapo jumla ya mahakama za mwanzo 128 kati ya 906 zilizoko nchini zimesikiliza na kutolea uamuzi mashauri yote yaliyofunguliwa katika mahakama hizo kati ya Januari na Desemba, 2015. Mafanikio kama hayo yameendelea kupatikana hata kwenye mashauri yanayohusu matokeo ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2015 ambapo mashauri 250 ya kupinga matokeo ya uchaguzi katika majimbo na kata anuwai yalifunguliwa mahakamani. Mashauri 52 kati ya hayo ni ya kupinga matokeo ya ubunge na mashauri 198 ni ya kupinga matokeo ya udiwani; na kufikia mwezi Aprili, 2016 jumla ya mashauri 28 yalihitimishwa.

Kwa ujumla, idadi ya mashauri ya zamani (*backlog cases*), kwa Mahakama zote, ni chini ya wastani wa asilimia 15 ya mashauri yote yaliyopo mahakamani ikilinganishwa na hali ya miaka 2012/13 ambapo zaidi ya asilimia 60 ya mashauri yote mahakamani yalikuwa ya zamani.

- (ii) Kuanza kwa utekelezaji wa Sheria ya Uendeshaji wa Mahakama (*The Judiciary Administration Act*) ya 2011 ambayo inaunda Kamati za Maadili za Mahakimu na Majaji kwa lengo la kuimarisha maadili na nidhamu ya kazi katika huduma ya utoaji haki. Kamati hizo ni: Kamati ya Maadili ya Watumishi wa Mahakama ya Wilaya (*District Judicial Ethics Committee*); Kamati ya Maadili ya

Watumishi wa Mahakama ya Mkoa (*Regional Judicial Ethics Committee*); Kamati ya Maadili ya Maafisa wa Mahakama (*Judicial Officers Ethics Committee*); na Kamati ya Maadili ya Majaji (*Judges Ethics Committee*). Ni matumaini ya Wizara kuwa kuanza kwa shughuli kwa kamati hizi kutaimarisha maadili, nidhamu ya kazi na uwajibikaji na hivyo kuondoa ucheleweshaji wa kesi bila sababu za msingi na kuongeza ufanisi wa mahakama zetu.

- (iii) Kuendelea kusogeza karibu na wananchi huduma ya utoaji haki kwa kukarabati majengo ya mahakama yaliyobomoka au kuharibika na hivyo kulazimu shughuli za mahakama kusitishwa. Aidha, kujenga mahakama kwenye maeneo yaliyokosa huduma hiyo. Katika kuhakikisha kwamba huduma ya utoaji haki inafikiwa na wananchi wetu kwa urahisi, Serikali ilifanya uamuzi wa kisera kwa kuhakikisha kila kata inakuwa na mahakama ya mwanzo. Ni katika hali hiyo, Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania aliagiza kutolewa kwa fedha zote za bajeti ya maendeleo katika mfuko wa mahakama kwa mwaka wa fedha 2015/16 ili kuimarisha miundombinu ya Mahakama.

13. Mheshimiwa Spika, kwa kuanzia fedha hizo za maendeleo zilizotolewa zitawezesha ujenzi wa mahakama za mwanzo 8 kwa gharama ya shilingi bilioni 2.96, ambazo ni Iguguno (Iramba), Magoma (Korogwe), Totowe (Songwe), Wasso (Loliondo), Msanzi (Sumbawanga), Bereko (Kondoa), Karatu (Manyara) na Robanda (Serengeti). Aidha, maandalizi ya nyaraka za zabuni kwa ajili ya ujenzi wa mahakama zingine mpya 10 za mwanzo kwa gharama

ya sh. bilioni 4.502 yameanza: Longido (Manyara), Terati (Simanjiro-Manyara), Machame (Hai), Makongolosi (Chunya-Mbeya), Ulyankulu (Urambo-Tabora), Sangabuye (Ilemela-Mwanza), Mtowisa (Sumbawanga), Njombe Mjini, Gairo (Morogoro) na Mangaka (Mtwara). Vilevile, fedha hizo zitatumika katika ujenzi wa mahakama za wilaya 12 kwa gharama ya sh. bilioni 6.54, ambazo ni Kilindi, Nkasi, Bukombe, Makete, Nyasa, Chato, Bunda, Namtumbo, Bariadi, Kasulu, Kondoa na Sikonge. Aidha, mradi wa ukamilishaji wa Mahakama Kilwa Masoko utaanza mara tu mchakato wa zabuni utakapokamilika. Halikadhalika, ukarabati wa Mahakama Kuu Shinyanga, Mtwara, Tanga na Mbeya uko katika hatua mbali mbali za utekelezaji na maandalizi ya awali ya ujenzi wa Mahakama Kuu Kigoma na Mara yanaendelea.

14. Mheshimiwa Spika, uhitimishaji wa kesi mahakamani unategemea sana upatikanaji na ubora wa huduma za uendeshaji wa mashtaka na uratibu wa shughuli za upelelezi zinazotolewa na Mamlaka ya Taifa ya Mashtaka (NPSA). Hivi sasa huduma hizo zinapatikana katika mikoa yote ya Tanzania Bara kupitia ofisi za mikoa za Mwanasheria Mkuu wa Serikali, isipokuwa Mkoa wa mpya wa Songwe.

15. Mheshimiwa Spika, ikumbukwe kuwa ni miaka 8 sasa toka Sheria ya Usimamizi wa Mashtaka nchini itungwe (*The National Prosecutions Service Act, 2008*) ambayo ilitenganisha kazi za upelelezi na mashtaka kwa lengo la kuleta ufanisi na kuongeza

uwajibikaji katika majukumu hayo mawili makubwa ya haki jinai. Hatua hii ya kuviondoa vyombo vya uchunguzi kwenye uendeshaji wa mashtaka na kuvibakiza kwenye upelelezi wa makosa (*civilianisation of prosecution*) bado haijafikia malengo yake kwani Mamlaka ya Taifa ya Mashtaka imeweza mpaka sasa kubeba jukumu hilo kwenye makao makuu ya mikoa tu ambapo inaendesha kesi za jinai katika Mahakama zote za Hakimu Mkazi na za Wilaya za makao makuu ya mikoa, isipokuwa kwa Mkoa wa Dar es Salaam.

16. Mheshimiwa Spika, mkoani Dar es Salaam, Mwakili wa Serikali wanaendesha kesi za jinai katika Mahakama ya Hakimu Mkazi Kisutu, Mahakama ya Hakimu Mkazi Kinondoni, Mahakama ya Jiji, Mahakama ya Wilaya Ilala na Mahakama ya Wilaya Temeke. Aidha, Mamlaka hiyo inaendesha kesi katika wilaya ya Monduli ikiwa ni wilaya pekee ya nje ya makao makuu ya mkoa; Wilaya zingine nchini zinahudumiwa na waendesha mashtaka wa Jeshi la Polisi na vyombo vingine vya uchunguzi. Ni azma ya Wizara kuhakikisha kuwa Mamlaka ya Taifa ya Mashtaka inapanua huduma zake kwenda kwenye Wilaya nyingi zaidi na hatimaye kuzifikia Mahakama za Mwanzo. Uwepo wa Mamlaka ya Taifa ya Mashtaka katika ngazi ya mikoa na wilaya una umuhimu mkubwa katika kuimarisha haki jinai nchini kwani mbali na uendeshaji kesi za jinai, taasisi hii ya sheria ina jukumu la kukagua magereza na mahabusu za Polisi kujiridhisha na hali ya mahabusu na wafungwa kuendana na matakwa ya sheria.

17. Mheshimiwa Spika, pamoja na changamoto ya Mamlaka ya Taifa ya Mashtaka kupanuka kwa kasi ndogo, upungufu wa mawakili na mapokezi yasiyoridhisha ya fedha ya matumizi, bado chombo hiki adhimu cha umma kimetekeleza majukumu yake kwa ufanisi, weledi na uzalendo wa hali ya juu hasa katika uendeshaji mashauri makubwa (*high profile cases*) yanayohusu dawa za kulevya, uwindaji haramu, misitu na wanyama pori, utakasishaji fedha haramu, n.k. Mfano kwa sasa, Mamlaka ya Taifa ya Mashtaka inaendesha kesi 161 za dawa za kulevya ambazo thamani yake inazidi shilingi milioni 10 kwa kila kesi zilizopo katika Mahakama Kuu na Mahakama ya Ruffaa.

18. Mheshimiwa Spika, kati ya mashauri hayo mashauri 4 yapo katika Mahakama ya Ruffaa yakitokea Mahakama Kuu za Kilimanjaro na Dar es Salaam; mashauri 9 yamehitimishwa katika Mahakama Kuu za: Tanga (shauri 1), Kilimanjaro (mashauri 3) na Dar es Salaam (mashauri 5) katika kipindi cha Julai, 2015 hadi Machi, 2016. Kutokana na kuhitimishwa kwa mashauri hayo, washtakiwa 13 walitiwa hatiani na kupewa kifungo kati ya miaka 20 hadi maisha. Vile vile dawa za kulevya aina ya cocaine na heroine zenye uzito wa kilo 278.9 na kilo 21 za mirungi ziliteketezwa baada ya amri kutolewa mahamakani. Mashauri mengine yaliyobaki yapo katika hatua mbalimbali za kusikilizwa mahakamani.

19. Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali imeendelea kuwa chombo cha kuaminika cha Serikali pamoja na

mambo mengine, kutoa ushauri wa kisheria katika masuala ya madai, haki za binadamu, katiba na mikataba na kuiwakilisha Serikali Mahakamani na Mabaraza ya Usuluhishi na Upatanishi. Pamoja na changamoto za uchache wa Mawakili wa Serikali, ufinyu wa ofisi na mapokezi madogo ya fedha ya matumizi ya kawaida, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali iliwakilisha vema Serikali katika mashauri mbalimbali yaliyofunguliwa Mahakama Kuu ya Tanzania, Mahakama ya Rufaa, Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Mahakama ya Afrika Mashariki. Aidha, Ofisi hii iliendesha kesi za Ubunge 52 na kesi 198 za udiwani zilizofunguliwa baada ya uchaguzi mkuu uliofanyika tarehe 25 Oktoba, 2015. Hadi kufikia mwezi Aprili, 2016 jumla ya kesi 28 za ubunge zilihitimishwa na 24 zinaendelea kusikilizwa kwa hatua mbalimbali. Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali ilishinda katika mashauri yote hayo, hatua ambayo imewawezesha Waheshimiwa Wabunge wote waliohusika na kesi hizo kuendelea na ubunge wao. Vilevile, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali iliwakilisha Serikali katika mashauri ya madai 818 ambapo kati ya hayo 38 yalihitimishwa na 780 yanaendelea kusikilizwa. Pia, kulikuwa na maombi ya madai 350 na rufaa za madai 59 ambapo maombi ya madai 64 yamehitimishwa na rufaa zote zinaendelea kusikilizwa.

20. Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu ilipokea mashauri mapya 20 ya haki za binadamu yaliyofunguliwa katika Mahakama ya Haki za Binadamu na Watu na kufanya idadi ya mashauri hayo kufikia 33 ambayo yanaendelea kufanyiwa kazi. Aidha, lilifunguliwa shauri moja jipya kuhusu ukiukwaji wa haki za

binadamu katika Mahakama ya Afrika Mashariki na kufanya mashauri yaliyoko mahakamani hapo, dhidi ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kuwa mawili. Mashauri ya kikatiba yalikuwa 151 kati ya hayo 7 yalihitimishwa na 144 yanaendelea kusikilizwa.

III. HIFADHI YA HAKI ZA BINADAMU NA UTAWALA BORA

21. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuchukua hatua za kuiwezesha Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora kutekeleza majukumu yake ya msingi ya kupokea, kuchambua na kufuatilia malalamiko kuhusu ukiukwaji wa haki za binadamu. Kuanzia mwaka 2010 hadi Aprili 2016, Tume ilipokea na kuyachunguza jumla ya malalamiko 13,709; kati ya malalamiko hayo malalamiko 6,169 yalihitimishwa na malalamiko 7,540 yanaendelea kuchunguzwa. Malalamiko mengi ambayo Tume inapokea yanahusu migogoro ya ardhi kati ya wakulima na wawekezaji, wakulima na wafugaji, wananchi na maeneo ya hifadhi; matumizi mabaya ya madaraka kwa watendaji; ukatili dhidi ya wanawake na watoto; ucheleweshaji wa haki kwa mahabusu na wafungwa; na matumizi ya nguvu kwa upande wa vyombo vya dola.

22. Mheshimiwa Spika, Wizara pia kwa kushirikiana na Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora imeendelea kuratibu utekelezaji wa Mpango Kazi wa Kitaifa wa Haki za Binadamu (*National Human Rights Action Plan*) wa mwaka 2013 hadi 2017, mpango ambao ulibuniwa na Serikali na kulivutia Shirika la

Maendeleo la Umoja wa Mataifa (UNDP) ambalo lina changia kifedha katika utekelezaji wake. Lengo kuu la mpango kazi huu ni kuongeza uelewa wa haki za binadamu na utawala bora nchini na nafasi yake katika mfumo wetu wa utawala. Kati ya Julai, 2015 na Januari, 2016 Tume imeendesha semina za walimu wa sekondari na wakurugenzi wa halmashauri katika mikoa tisa (9) ya Tanzania Bara na semina hizo zitaendelea kwa mikoa iliyobaki. Aidha, Tume iliratibu maadhimisho ya siku ya Haki za Binadamu Afrika na siku ya Haki za Binadamu Kimataifa, maadhimisho ambayo yanatumika kuelimisha umma kuhusu haki za watu walio katika makundi maalum. Pia, katika mwaka wa fedha 2015/16, Tume ilirusha hewani jumla ya vipindi 10 vya redio na televisheni vinavyohusu masuala ya haki za binadamu na utawala bora; na hivi sasa inashirikiana na Shirika la *“Under the Same Sun”* kuandaa Mkakati wa Kitaifa wa kupambana na ukatili na mauaji ya watu wenye ulemavu wa ngozi (*albino*) hapa nchini.

IV. UTAFITI NA UREKEBU WA SHERIA

23. Mheshimiwa Spika, Tume ya Kurekebisha Sheria imeendelea na tafiti mbalimbali za sheria ili kubaini upungufu uliopo na kutoa mapendekezo kulingana na mahitaji ya sasa kwa ustawi wa jamii na maendeleo ya taifa kwa ujumla. Maeneo ya sheria zinazoendelea kufanyiwa utafiti ni mfumo wa sheria zinazosimamia haki za walaji na watumiaji wa bidhaa, mfumo wa sheria zinazohusiana na huduma za kijamii kwa wazee, mfumo wa sheria zinazosimamia haki za jinai, mfumo wa Sheria ya Ushahidi, mfumo wa Sheria ya Usuluhishi na Sheria ya Ununuzi wa Umma.

Tafiti hizo zipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji ambapo utafiti kuhusu mfumo wa sheria zinazohusiana na huduma za wazee unatarajiwa kukamilika katika mwaka wa fedha 2015/16 na kujumuisha jumla ya sheria 15. Aidha, utafiti wa Mfumo wa Sheria unaosimamia haki jinai utamalizika katika mwaka wa fedha 2016/2017 na kuhusisha sheria zipatazo 21; utafiti kuhusu mfumo wa sheria za haki jinai utamalizika katika mwaka wa fedha 2016/17. Utafiti kuhusu sheria ya Ununuzi wa Umma, Sura ya 410 umekamilika na utafiti kuhusu Sheria ya Ushahidi, Sura ya 6 na Sheria ya Usuluhishi, Sura ya 5 upo katika hatua za awali. Maelezo ya kina kuhusu tafiti za sheria mbalimbali yameoneshwa kwenye **kiambatisho Na.1**.

V. USAJILI WA MATUKIO MUHIMU YA BINADAMU

24. Mheshimiwa Spika, Wizara yangu imeendelea na shughuli za usajili wa vizazi na vifo katika wilaya mbalimbali Tanzania Bara. Katika mkakati wa kuongeza kiwango cha usajili wa vizazi na vifo nchini, Wakala wa Usajili, Ufilisi na Udhamini (RITA) imeanzisha kampeni ya usajili inayoambatana na uboreshaji wa mfumo wa usajili kwa kuweka mfumo wa kompyuta katika kila wilaya ambapo kampeni itafanyika. Kwa kuanzia, kampeni hizi zimefanyika katika wilaya za Arusha na Arumeru ambapo jumla ya watu 49,548 walisajiliwa na kupewa vyeti vya kuzaliwa. Zoezi hili linaendelea katika wilaya ya Kahama na baadaye kuendelea katika wilaya 16 za Bariadi, Chato, Dodoma, Igunga, Kilombero, Kilosa, Lushoto, Maswa, Mbinga, Misungwi, Mtwara, Muleba, Nzega, Shinyanga,

Sumbawanga na Tunduru. Wizara imekadiria kusajili zaidi ya watu 500,000 katika maeneo hayo na kupatiwa vyeti vya kuzaliwa.

25. Mheshimiwa Spika: katika kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali, RITA imeanza kukusanya ada zote zitokanazo na huduma inazozitoa kwa njia ya kielektoniki kwa wadau kufanya malipo yao kupitia simu za mkononi au benki. Tayari, jumla ya wilaya 114 kati ya wilaya 139 zinakusanya maduhuli kwa njia za kielektroniki na kwamba ifikapo mwezi Juni, 2016 wilaya zote za Tanzania Bara zitakuwa zikitumia njia za kielektroniki kukusanya maduhuli.

26. Mheshimiwa Spika, utafiti wa afya uliofanyika mwaka 2010 (the 2010 Tanzania Demographic and Health Survey) ulionesha kuwa ni asilimia 16 tu ya watoto wenye umri chini ya miaka mitano (5) ndio wenye usajili na vyeti vya kuzaliwa Tanzania Bara, ikilinganishwa na Tanzania Zanzibar ambapo usajili na vyeti vya kuzaliwa ulikuwa ni asilimia 79. Ili kubadilisha hali hiyo duni, RITA kwa kushirikiana na Shirika la Umoja wa Mataifa la Kuhudumia Watoto (UNICEF) wamebuni mradi wa kusajili watoto chini ya umri wa miaka mitano ambao ulifanyiwa majaribio Temeke mwaka 2012 na baadaye mwaka 2014 mradi huo kuzinduliwa Mbeya. Mradi huo unaonekana una tija kwani ulipoingia Mbeya usajili ulikuwa asilimia 8.7 tu na sasa umepanda hadi asilimia 58. Baada ya Mbeya kampeni hiyo imehamia Mwanza na baadaye itakwenda mikoa ya Mara, Shinyanga, Simiyu, Geita, Iringa, Njombe, Tabora, Kagera na Dodoma.

27. Mheshimiwa Spika, hali kadhalika, Wizara iliimarisha ushirikiano kati yake na wadau na kufanikiwa kuandaa mkakati wa taifa wa usajili na ukusanyaji wa takwimu muhimu (Civil Registration & Vital Statistics - CRVS) ambao maandalizi ya rasimu ya kwanza yamekamilika tayari kuwasilishwa Serikalini kwa maamuzi. Kutokana na mchango mkubwa waliutoa katika kufanikisha kazi hiyo, naomba kutumia fursa hii kutoa shukrani zangu za dhati kwa taasisi zote tulizoshirikiana nazo katika kubuni na kuandaa rasimu ya mkakati huu: Ofisi ya Rais, TAMISEMI, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora (kwa wakati huo ikijulikana kama PMORALG); Ofisi ya Taifa ya Takwimu; Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto (kwa wakati huo Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii); Shirika la Umoja wa Mataifa la Kuhudumia Watoto (UNICEF) na wadau wengine wa maenndeleo.

28. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kusimamia uendeshaji wa shughuli za ufilisi na udhamini hapa nchini ili kuhakikisha kunakuwepo tija na ufanisi. Katika kuimarisha shughuli za ufilisi Wizara imeanzisha mchakato wa kutunga sheria moja ya ufilisi tofauti na ilivyo sasa ambapo shughuli hizo zinasimamiwa na sheria mbalimbali zilizotungwa na Bunge lako tukufu. Katika masuala ya udhamini wa taasisi/asasi za kidini na kijamii Wizara imeanza kufanya mapitio ya taarifa zao ili kubaini taasisi hai na zinazoendeshwa kulingana na katiba zao na kuhakikisha kwamba zinatimiza malengo ya kuanzishwa kwake na kuzingatia sheria za nchi. Hali kadhalika, Wizara imeendelea kusimamia shughuli za usimamizi wa mirathi na kutoa elimu kwa jamii juu ya umuhimu wa

kuandika wosia ili kupunguza migogoro ambayo imekuwa ikitokea miongoni mwa ndugu wa jamaa aliyefariki bila kuacha wosia.

VI. ELIMU NA MSAADA WA KISHERIA KWA UMMA

29. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea na juhudi za kuboresha mfumo wa sheria nchini ili kuwezesha wananchi wote kuifikia haki wanapoitafuta, bila kujali uwezo wa mtu katika jamii, hasa wa maeneo ya vijijini. Hii ni hatua moja muhimu katika vita dhidi ya umaskini kwa kuwaunganisha wananchi wengi zaidi na mfumo wa kawaida wa utoaji haki. Hivyo, Wizara imewasilisha Serikalini rasimu ya waraka wenye mapendekezo ya kutunga upya sheria ya msaada wa kisheria ambao unasubiri uamuzi wa Baraza la Mawaziri. Matarajio ya Wizara ni kuwasilisha muswada wa sheria hiyo bungeni kabla ya kumalizika kwa mwaka 2016. Pia, Wizara imeendelea kuratibu utoaji wa msaada wa kisheria kupitia sekretarieti ya msaada wa kisheria, ambayo ilianzishwa kama chombo cha mpito wakati taifa likisubiri kukamilika kwa mchakato wa kutunga Sheria mahususi ya kusimamia eneo hilo la huduma.

30. Mheshimiwa Spika, mafunzo ya uanasheria kwa vitendo ni moja ya mambo muhimu ya kuzingatiwa katika kuimarisha mfumo wa sheria nchini. Katika kuhakikisha hilo, Taasisi ya Mafunzo ya Uanasheria kwa Vitendo imefanikiwa kuongeza uwezo wake wa kudahili wanafunzi kufikia wanafunzi 1,800 mwaka huu pamoja na kushughulikia maombi ya kujiunga na taasisi hiyo kwa njia ya mtandao (*online application*) ili kuwafikia wadau wengi zaidi na kupunguza gharama za kujiunga. Taasisi hii imekuwa na mchango mkubwa katika kuziba pengo la mahitaji ya mawakili na

wanasheria wanaojiunga na sekta ya umma na binafsi, kwa kuajiriwa na/au kwa kujitolea kutoa msaada wa kisheria. Maelezo ya kina kuhusu udahili wa wanafunzi yameoneshwa kwenye **kiambatisho Na. 2(a) na 2(b)**.

- 31.** Wizara imeendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu sheria na haki za kisheria kwa njia ya machapisho, vipindi vya redio na televisheni, mikutano ya hadhara, vijarida na vipeperushi pamoja na kushiriki katika maonesho ya kitaifa, ya Saba Saba, Wiki ya Utumishi wa Umma na wiki ya kuelekea Siku ya Sheria. Katika mwaka wa fedha 202015/2016 Wizara ilirusha hewani vipindi 16 vya redio na vipindi 3 vya televisheni vilivyolenga kuongeza uelewa wa wananchi kuhusu sheria na huduma za kisheria zinazotolewa. Vilevile, iliendesha programu za elimu kwa umma, mahususi kwa wananchi wa mikoa ya kati, kupitia kituo cha redio cha *Mwangaza FM*, Dodoma na *Voice of Tabora* ambapo wananchi walipata fursa ya kujifunza kuhusu maboresho ya mfumo wa mashtaka nchini na mafanikio yaliyopatikana, hususan kuharakisha usikilizaji wa mashauri. Hakika, matumizi ya redio yamedhihirika kuwa ni nyenzo muhimu ya kuwafikia wananchi na kuwawezesha kuzifahamu vema sheria za nchi, kuzishika na kuzitumia kufuatilia haki zao kwenye vyombo husika.

VII. UBORESHAJI WA HUDUMA ZA KISHERIA NA MAZINGIRA YA KAZI

- 32. Mheshimiwa Spika**, dhamira ya Serikali kuhusu uboreshaji wa huduma za kisheria kwa umma ndiyo kiini cha maboresho ya

sekta ya sheria ambayo yamekuwepo nchini tangu mwaka 2007 kupitia programu ya maboresho ya sekta ya sheria na mikakati yake. Kupitia maboresho hayo Serikali imefanya mageuzi makubwa katika mfumo wa sheria, kuimarisha miundombinu ya utoaji huduma na kuboresha mazingira ya kufanyia kazi kwa kuimarisha matumizi ya teknolojia ya habari na mawasiliano (TEHAMA), na ununuzi wa vitendea kazi.

33. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha wa 2015/2016 Wizara imefanya maboresho katika mfumo wa kielektroniki kuwezesha wananchi kufikisha malalamiko yao kwa njia ya simu za mkononi. Aidha, Wizara inafanya maandalizi ya awali ya mradi mkubwa zaidi wa kuanzisha mfumo wa kielektroniki wa utoaji haki.

34. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kufanya kazi kwa karibu na Tume ya Utumishi wa Mahakama, taasisi huru iliyoungwa kwa mujibu wa ibara ya 112 (1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977 kusimamia uendeshaji wa Mahakama ya Tanzania. Majukumu makuu ya Tume ni kushauri kuhusu teuzi za ngazi za juu za Mahakama na kusimamia masuala ya ajira na nidhamu ya watumishi wa Mahakama.

35. Mheshimiwa Spika, katika kipindi tunachokiaga, Tume ya Utumishi wa Mahakama iliajiri jumla ya watumishi 989, kati yao Mahakimu Wakazi 248 na watumishi wasio mahakimu 741. Pia, Tume ilishughulikia jumla ya mashauri 14 ya nidhamu kwa watumishi wa mahakama na kuyatolea uamuzi. Katika mashauri hayo, watumishi 10 walifukuzwa kazi baada ya kupatikana na

hatia ya utovu wa nidhamu na mengine 4 yanaendelea kufanyiwa uchunguzi zaidi.

C. MTIRIRIKO WA MAPATO NA MAKUSANYO YA MADUHULI

(i) Mapato ya Bajeti

36. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha wa 2015/2016 Wizara ya Katiba na Sheria iliidhinishiwa na Bunge lako tukufu jumla ya Shilingi 196,087,197,000 kwa ajili ya matumizi ya kawaida na maendeleo. Kati ya hizo, Shilingi 68,819,125,000 ni za mishahara, Shilingi 111,886,746,000 ni kwa ajili ya matumizi mengineyo na Shilingi 15,381,326,000 kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Fedha za maendeleo za ndani ni Shilingi 13,319,000,000 na fedha za nje ni Shilingi 2,062,326,000.

37. Mheshimiwa Spika, kufikia mwezi Aprili, 2016 Wizara ilipokea jumla ya Shilingi 119,784,602,272 sawa na asilimia 60 ya fedha zilizoidhinishwa. Kati ya hizo Shilingi 54,772,582,835 ni mishahara ya watumishi na Shilingi 51,802,552,437 ni kwa matumizi mengineyo. Fedha za maendeleo ni Shilingi 13,209,467,000 ambapo fedha za ndani ni Shilingi 12,644,740,000 na fedha za nje ni Shilingi 564,727,000.

(ii) Makusanyo ya Maduhuli

38. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2015/2016 Wizara ilipanga kukusanya jumla ya Shilingi 17,023,933,750 kama maduhuli ya Serikali kutoka vyanzo mbalimbali vya mapato. Hadi

kufikia mwezi Aprili, 2016 Wizara ilikusanya jumla ya Shilingi 11,116,849,811 kama maduhuli ya Serikali, kama ilivyochanganuliwa hapa chini:

FUNGU			MAKADIRIO	MAKUSANYO	%
12	-	Sh.	0	0	0
16	-	Sh.	1,002,000	3,255,000	325
35	-	Sh.	13,002,000	12,000,000	92
40	-	Sh.	5,203,298,719	5,789,939,272	111
41	-	Sh.	11,801,400,000	5,890,822,355	50
55	-	Sh.	5,131,000	0	0
59	-	Sh.	100,000	0	0
JUMLA		Sh.	17,023,933,719	11,696,016,627	65

D. CHANGAMOTO NA MIKAKATI ILIYOPO

(i) Changamoto

39. Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio yaliyopatikana Wizara imekabiliwa na changamoto mbalimbali zilizochangia kurudisha nyuma juhudi za Serikali za kuimarisha upatikanaji wa huduma za kisheria. Kati ya hizo, ni changamoto ya ufinyu wa bajeti ambapo bajeti inayotengwa imekuwa haiakisi mahitaji halisi ya kuiwezesha kutoa huduma bora na kwa wakati. Kwa ufafanuzi zaidi kuhusu taarifa za kibajeti angalia **kiambatisho Na.3(a), 3(b) na 3(c)**.

(ii) Mikakati ya Wizara

40. Mheshimiwa Spika, Wizara yangu imeendelea kubuni na kutekeleza mikakati ya kukabiliana na changamoto zilizopo kwa

kushirikiana kwa karibu na Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma, katika kuyapatia ufumbuzi matatizo yanayohusiana na uhaba wa watumishi wenye ujuzi, ikiwa ni pamoja na upatikanaji wa vibali vya ajira, kujaza nafasi zilizoachwa wazi na maslahi ya watumishi; kubainisha vyanzo vipya vya mapato na namna bora ya kuvitumia kama vile kutayarisha maandiko ya miradi na kuanzisha ubia kati ya sekta ya umma na binafsi kutekeleza miradi ya maendeleo. Vilevile, Wizara imechukua hatua mbalimbali za kukabiliana na changamoto hizo ikiwa ni pamoja na kujiepusha na matumizi yasiyo ya lazima na kufanya marekebisho ya namna ya kupangilia utekelezaji wa majukumu yake kwa kuanzisha utaratibu wa kutumia vigezo vya utendaji kazi kwa watumishi; na kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika utoaji huduma sanjari na kuimarisha usimamizi na ufuatiliaji.

E. SHUKRANI

41. Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa taasisi na mashirika mbalimbali ya Kitaifa na Kimataifa yakiwemo: nchi wahisani, balozi zinazowakilisha nchi zao hapa nchini, mashirika yaliyochini ya Umoja wa Mataifa, Asasi za Kijamii na Kiraia, Washirika wa Kimaendeleo, Vyuo Vikuu, Vyama vya Kitaaluma na Taasisi za Utafiti kwa michango yao mikubwa wanayoitoa katika utendaji kazi wa Wizara na nchi yetu kwa ujumla. Taasisi na Mashirika hayo yamesaidia maeneo mbalimbali ya utendaji na hivyo kutuwezesha kufikia malengo yetu ya Wizara.

42. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee, nawashukuru wasaidizi wangu Profesa Sifuni Mchome, Katibu Mkuu na Amoni Mpanju Naibu Katibu Mkuu, Wizara ya Katiba na Sheria, kwa ushirikiano wanaonipa katika kutekeleza majukumu yangu ya kila siku. Aidha, nawashukuru Wakuu wa Taasisi zilizochini ya Wizara, Wakuu wa Idara na Vitengo kwa jitihada na ushirikiano wanaotupatia katika kutekeleza majukumu ya Wizara.

43. Mheshimiwa Spika, napenda pia kuwashukuru Waheshimiwa Mawaziri wa Wizara nyingine, Wakuu wa Mikoa, Wakuu wa Wilaya pamoja na Makatibu Tawala wa Mikoa na Wakurugenzi wa Halmashauri kwa kutupatia ushirikiano adhimu kwa nyakati mbalimbali katika utekelezaji wa majukumu yangu ya kila siku.

F. MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA 2016/2017

44. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara yangu itaendelea na utaratibu na uimarishaji wa mfumo wa Sheria wan chi na pia juhudi za kuongeza ubora na kuimarisha upatikanaji wa huduma za kisheria na kikatiba sanjari na Dhima ya Wizara. Hivyo, Wizara imeainisha maeneo muhimu ya kipaumbele kwa ajili ya utekelezaji wa majukumu yake na katika mgawanyo wa rasilimali zilizopo. Kwa muktadha huo Wizara itachukua hatua madhubuti kuimarisha usimamizi na utendaji wa mfumo wa sheria; kukamilisha taratibu za divisheni ya Rushwa na ufisadi ili ianze kazi tarehe 1 Julai 2016 kama hotuba ya bajeti ya Waziri Mkuu ilivyobainisha na kusimamia mambo ya Katiba na Sheria kwa ujumla. Hali kadhalika, kuimarisha miundombinu ya huduma za

kisheria na kuboresha mazingira ya utendaji kazi; kuimarisha matumizi ya TEHAMA; kuimarisha utafiti na uandishi wa sheria - ikiwa ni pamoja na kufanya mapitio ya sheria za usafirishaji, uwekezaji, sheria zinazosimamia eneo la ustawi wa jamii linalojumuisha sheria zipatazo tano ambazo ni: Sheria ya maadili ya viongozi wa umma Na. 13 ya 1995, Sheria ya kuzuia na kupambana na rushwa, Sheria ya Bima ya Afya, Sheria inayosimamia hifadhi ya jamii, na mfumo wa sheria zinazosimamia elimu, na Mapitio ya Sheria zinazosimamia biashara na uchumi.

45. Mheshimiwa Spika, Wizara itachukua hatua kuimarisha upatikanaji wa msaada wa kisheria kwa watu wasio na uwezo, kuimarisha utunzaji wa kumbukumbu na takwimu, kuwaendeleza watumishi kitaaluma, kuimarisha taasisi ya mafunzo ya uanasheria kwa vitendo kwa kuanzisha masomo ya jioni (*part-time programmes*) na kuanzisha vituo vya kanda ili kuongeza udahili wa wanafunzi kutoka 1,800 hadi wanafunzi 3,000 kwa mwaka, ifikapo mwaka 2020.

46. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendeleza ushirikiano wa karibu na Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi ambayo taasisi zake, Polisi na Magereza ni vyombo muhimu katika mfumo mzima wa haki jinai nchini. Aidha, Wizara italitumia kwa karibu zaidi jukwaa la Haki Jinai chini ya Mkurugenzi wa Mashtaka ambalo linajumuisha Wakuu wa Vyombo vyote vya haki jinai katika kutatua kero zifuatazo zinazochelewesha au kukwamisha upatikanaji wa haki sawa kwa wote na wakati:

- i. Mazoea ya kila kesi ya jinai, iwe ndogo au kubwa kuruhusiwa muda mrefu wa upelelezi, hata kwa kesi ambayo mtuhumiwa kakiri kosa au mashahidi wapo walioshuhudia kosa likitendeka. Wizara itataka maelekezo ya kisheria yawepo ya muda mahsusi wa kumaliza kesi kama hizo bila kisingizio cha upelelezi;
- ii. Upotevu wa mafaili ya kesi. Pamoja na mahakama kuchukua hatua stahili za kiutendaji na kinidhamu kila upotevu wa mafaili ukitokea, tatizo linazidi kujirudia na kuwa moja ya sababu ya mrundikano wa kesi mahakamani. Wizara itataka hatua kali zaidi zichukuliwe dhidi ya wale wote waliohusika na upotevu huo ili usirudiwe.
- iii. Ucheleweshaji wa nakala za hukumu na mwenendo wa mashauri. Pamoja na jitahada bayana zinazofanywa na mahakama kuongeza kasi katika utoaji wa nyaraka hizo, Wizara inaliona tatizo kuwa kubwa linalohitaji mahakama kuongezewa kada ya wachapaji na vitendea kazi.
- iv. Ubambikizwaji kesi katika vituo vya Polisi. Tuhuma hii imerudiwa mara nyingi mno kiasi ambacho haina budi kuangaliwa kwa jicho kali ili kudhibiti hali hiyo. Wizara itatafuta njia muafaka ya kisheria kuhakikisha kuwa hali hiyo haijitokezi katika mfumo wetu wa haki jinai.

47. Mheshimiwa Spika, ili kufanikisha utekelezaji wa vipaumbele hivi na majukumu yanayoambatana navyo, Wizara yangu inaomba kuidhinishiwa kiasi cha Shilingi **35,785,416,000** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na maendeleo kama ifuatavyo:

a) Mishahara ya Watumishi - Sh. **22,391,694,000**

b) Matumizi Mengineyo	-	Sh.	10,619,234,000
c) Miradi ya Maendeleo	-	Sh.	2,774,488,000

48. Mheshimiwa Spika, fedha hizo zimegawanyika katika mafungu sita (6) ya Wizara kama inavyoonekana hapa chini.

Fungu 12	- Tume ya Utumishi wa Mahakama	-	1,134,955,000
Fungu 16	- Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	-	6,997,324,000
Fungu 35	- Divisheni ya Mashtaka	-	13,299,639,000
Fungu 41	- Wizara ya Katiba na Sheria	-	9,137,717,000
Fungu 55	- Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	-	3,557,589,000
Fungu 59	- Tume ya Kurekebisha Sheria Tanzania	-	1,658,192,000
Jumla			35,785,416,000

(a) Muhtasari wa Matumizi

49. Mheshimiwa Spika, mchanganuo wa matumizi ya bajeti kwa kila Fungu ni kama ifuatavyo:-

(i) Fungu 12: Tume ya Utumishi wa Mahakama

Matumizi ya Mishahara	-	Sh.	314,448,000
Matumizi Mengineyo	-	Sh.	820,507,000
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	-	Sh.	-
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	-	Sh.	-
Jumla	-	Sh.	1,134,955,000

(ii) Fungu 16: Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali

Matumizi ya Mishahara	-	Sh.	3,741,264,000
Matumizi Mengineyo	-	Sh.	2,256,060,000
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	-	Sh.	1,000,000,000
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	-	Sh.	-
Jumla	-	Sh.	6,997,324,000

(iii) Fungu 35: Divisheni ya Mashtaka

Matumizi ya Mishahara	-	Sh.	9,551,292,000
Matumizi Mengineyo	-	Sh.	3,546,327,000
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	-	Sh.	-
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	-	Sh.	202,020,000
Jumla	-	Sh.	13,299,639,000

(iv) Fungu 41: Wizara ya Katiba na Sheria

Matumizi ya Mishahara	-	Sh.	5,481,216,000
Matumizi Mengineyo	-	Sh.	2,263,992,000
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	-	Sh.	1,000,000,000
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	-	Sh.	392,509,000
Jumla	-	Sh.	9,137,717,000

(v) Fungu 55: Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora

Matumizi ya Mishahara	-	Sh.	2,383,116,000
Matumizi Mengineyo	-	Sh.	994,514,000
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	-	Sh.	-
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	-	Sh.	179,959,000

	Jumla	- Sh.	3,557,589,000
(vi) Fungu 59: Tume ya Kurekebisha Sheria			
Matumizi ya Mishahara	-	Sh.	920,358,000
Matumizi Mengineyo	-	Sh.	737,834,000
Matumizi ya Maendeleo (Ndani)	-	Sh.	-
Matumizi ya Maendeleo (Nje)	-	Sh.	-
	Jumla	- Sh.	1,658,192,000

(b)Makusanyo ya Maduhuli ya Serikali

50. Mheshimwa Spika, katika mwaka wa fedha 2016/2017 Wizara yangu inatarajia kukusanya kiasi cha Shilingi **18,400,152,435** ikiwa ni maduhuli ya Serikali, kama inavyoonekana kwenye jedwali hapa chini:-

Fungu 12	-	Sh.	-
Fungu 16	-	Sh.	1,002,000
Fungu 35	-	Sh.	13,002,000
Fungu 40	-	Sh.	6,504,132,435
Fungu 41	-	Sh.	11,882,012,000
Fungu 55	-	Sh.	-
Fungu 59	-	Sh.	4,000
	JUMLA	Sh.	18,400,152,435

51. Mheshimiwa Spika, mchanganuo wa maombi ya fedha za bajeti ya kila Fungu umeainishwa kwenye vitabu vya KASMA za mafungu husika.

52. Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha.

SHERIA ZINAZOANGALIWA KATIKA TAFITI ZINANZOENDELEA 2015/2016

MFUMO WA SHERIA	SHERIA ZINAZOANGALIWA	MUDA WA KUKAMILIKA KWA TAFITI
1.Sheria zinazohusiana na huduma za wazee	The Constitution of the United Republic of Tanzania, Cap. 2 The Public Service, Retirement Benefits Act, 1999 The Political Service Retirement Benefits Act, 1999 The Social Security (Regulatory Authority), 2008 The National Social Security Fund Act, 1997 The Parastatal Organization Pension Scheme, Cap. 372 The Provident Fund Government Employees Act, 2002 The Community Healthy Fund Act, 2001 The Persons with Disabilities Act, 2010 The Local Authorities Pensions Fund Act, 2006 The HIV/and AIDS (Prevention and Control) Act, 2008 The National Defense Act, 1966 The Local Government (District Authorities) Act, 1982 The Local Government (Urban Authorities) Act, 1982 The Defense Forces (Pensions and Gratuities) Regulations, 1966	2015/2016
2. Sheria zinazowalinda Walaji/na Watumiaji wa Bidhaa	The Constitution of the United Republic of Tanzania, Cap. 2 The Sale of Goods Act, Cap 214 The Fair Competition Act, No. 8 of 2003 The Energy and Water Utilities Regulatory Authority Act, Cap 414 The Merchandise Marks Act, 1963 The Communication Regulatory Authority Act, 2013 The Tanzania Food, Drugs and Cosmetics Act, 2003 The Surface and Marine Transport Regulatory Authority Act, 2001 The Standards Acts, 2009 The Civil Aviation Act, 2003 The Electronic and Postal Communications Act, 2010 The Tobacco Products (Regulation) Act,	2016/2017
3. Sheria zinazosimamia Haki Jinai	The Constitution of the United Republic of Tanzania, Cap. 2 The Anti-Money Laundering Act, No. 12 of 2006 The Basic Rights and Duties Enforcement Act, Cap. 3 The Community Service Act, Cap. 291 R.E 2002 The Corporal Punishment Act, Cap. 17 The Criminal Procedure Act, Cap. 20 The Drugs and Prevention of Illicit Traffic in Drugs Act, Cap. 95 The Persons with Disabilities Act, 2014 The Economic and Organized Crimes Act, Control, Cap. 200	2015/2016

	The Evidence Act, The Government Proceedings Act, Cap. 5	
	The Magistrates Court Act, Cap. 11	
	The National Prosecutions Service Act, Act No. 27 of 2008	
	The Proceeds of Crimes Act, Cap. 256	
	The Prisons Act, Cap. 58	
	The Transfer of Prisoners Act, No. 10 Of 2004	
	The Parole Board Act, Cap. 400	
	The Prevention and Combating of Corruption Act, Cap. 329	
	The Road Traffic Act, Cap. 168	
	The Witchcraft Act, Cap. 18	

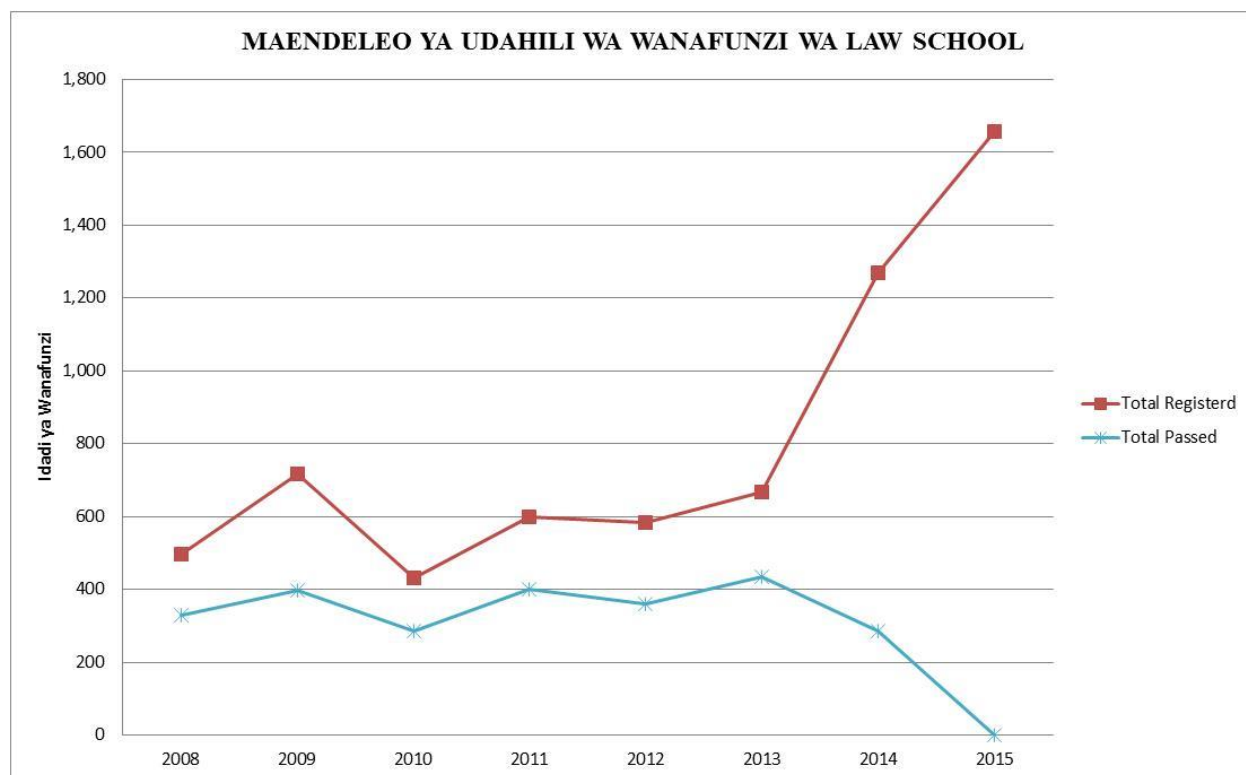
SHERIA ZITAKAZOPITIWA KATIKA TAFITI TARAJIWA 2016/2017

MFUMO WA SHERIA	SHERIA ZITAKAZOPITIWA
1. Sheria zinazohusu Ushahidi (Evidence)	Sheria ya Ushahidi Sura ya 6 (Tanzania Law of Evidence)
	Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Madai, Sura ya 33 (Civil Procedure Act, Cap. 33)
	Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai, Sura 20 (Criminal Procedure Act)
	Sheria ya Mahakama ya Mahakimu, Sura ya 11 (Magistrate's Court Act)
2. Sheria zinazohusu Usuluhishi (Arbitration)	Sheria ya Usuluhishi, Sura 15 (Arbitration Act, Cap. 15)
	Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Madai, Sura 33 (Civil Procedure Act, Cap. 33)
3. Sheria zinazohusu usafirishaji (Transport) na uwekezaji	Sheria ya Mamlaka ya Usafiri wa nchi kavu na majini (Surface and Maritime Transport Regulatory Authority Act, 2001)
	Sheria ya Reli (Railway Act, 2002)
	Sheria ya Mamlaka ya Anga (Tanzania Civil Aviation Authority)
	Sheria ya Barabara (Roads Act, 2007)
	Sheria ya Ubia kati ya Serikali na Sekta Binafsi (The Public Private Partnership Act, 2010)
	Sheria ya Leseni ya Usafirishaji (Transport Licensing Act, 1973)

Kiambatisho Na.2(a)

MAENDELEO YA UDAHILI WA WANAFUNZI WA LAW SCHOOL MWAKA 2008-2016									
Year	Total Registered	Passed at First Sitting	Passed at Supplementary	Total Passed	Failed	Awaiting Supp Exams	Abscondment	Postponment/Deferment	Awaiting Results/Sit for Exam
2008	498	88	240	328	22	129	4	15	-
2009	717	103	295	398	87	195	5	32	-
2010	431	87	200	287	33	96	2	13	-
2011	599	163	237	400	41	141	0	17	-
2012	584	111	251	362	81	125	0	16	-
2013	668	136	298	434	31	191	0	12	-
2014	1,270	216	70	286	129	826	0	29	-
2015	1,656	0	0	0	0	0	0	0	1,656
Total	6,423	904	1,591	2,495	424	1,703	11	134	1,656

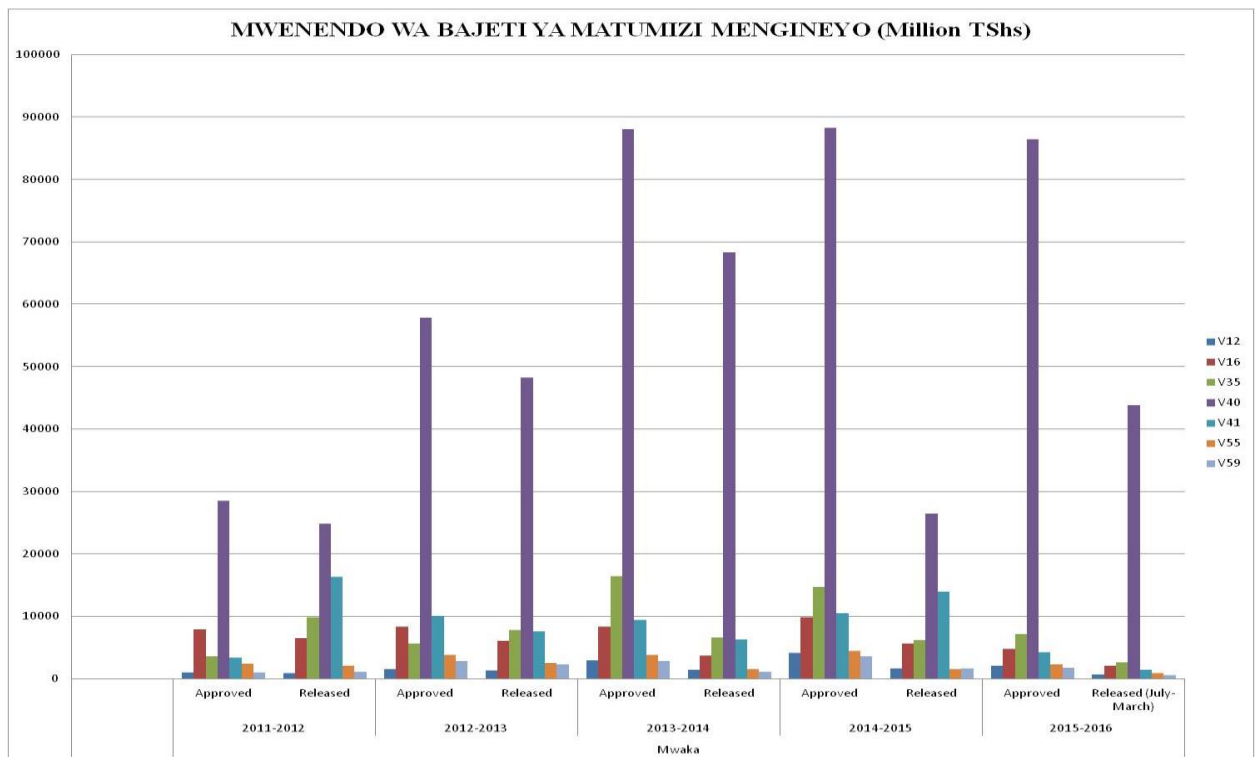
Kiambatisho Na.2(b)

Kiambatisho Na.3(a)

MWENENDO WA BAJETI KWA KIPINDI CHA MIAKA MITANO (2011/2012-2015/2016)											
Fungu	Bajeti	Mwaka									
		2011-2012		2012-2013		2013-2014		2014-2015		2015-2016	
		Kiasi Kilichoidhinishwa	Kiasi Kilichotolewa	Kiasi Kilichoidhinishwa	Kiasi Kilichotolewa	Kiasi Kilichoidhinishwa	Kiasi Kilichotolewa	Kiasi Kilichoidhinishwa	Kiasi Kilichotolewa	Kiasi Kilichoidhinishwa	Kiasi Kilichotolewa (Julai-Machi)
12-Tume ya Utumishi wa Mahakama	OC	1 000 000 000	897 598 208	1 471 716 000	1 343 299 910	2 871 716 000	1 378 356 186	4 128 130 000	1 614 424 910	2 017 276 000	610 825 076
	PE	122 305 000	133 408 097	460 437 000	167 370 400	161 882 000	207 956 400	208 764 000	224 012 400	668 916 000	201 292 000
	Dev	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	F	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jumla Ndogo		1 122 305 000	1 031 006 305	1 932 153 000	1 510 670 310	3 033 598 000	1 586 312 586	4 336 894 000	1 838 437 310	2 686 192 000	812 117 076
16-Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	OC	7 832 865 000	6 487 300 369	8 332 865 000	6 037 074 482	8 332 865 000	3 653 195 807	9 790 365 000	5 568 305 652	4 784 218 000	2 045 921 885
	PE	1 369 636 000	1 577 746 363	2 205 296 000	2 059 601 621	2 174 186 000	2 496 579 877	2 426 898 000	2 990 528 139	3 832 614 000	2 881 791 800
	Dev	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	F	1 401 000 000	89 600 000	700 000 000	366 399 640	826 000 000	-	457 149 000	248 080 000	300 000 000	344 740 000
Jumla Ndogo		10 603 501 000	8 154 646 732	11 238 161 000	8 463 075 743	11 333 051 000	6 149 775 684	17 674 412 000	8 923 692 846	8 916 832 000	5 272 453 685
35-Kurugenzi ya Mashtaka	OC	3 541 330 000	9 869 706 197	5 660 926 000	7 786 167 684	16 460 826 000	6 585 258 021	14 653 657 000	6 167 244 183	7 160 742 000	2 584 486 151
	PE	3 256 906 000	3 478 341 207	4 115 554 000	4 157 264 563	4 383 211 000	5 180 189 432	5 215 201 000	5 658 579 059	9 365 978 000	6 148 345 545
	Dev	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	F	5 663 957 000	2 854 015 476	2 989 224 000	2 184 080 360	2 167 759 000	1 854 553 680	468 299 000	467 116 218	342 884 000	342 884 000
Jumla Ndogo		12 462 193 000	16 202 062 880	12 765 704 000	14 127 512 607	23 011 796 000	13 620 001 133	20 337 157 000	12 292 939 460	16 869 604 000	9 075 715 696
40-Mahakama ya Tanzania	OC	28 487 488 000	24 859 001 616	57 832 469 000	48 261 467 238	88 000 000 000	68 255 363 143	88 260 284 000	26 461 241 745	86 435 367 000	43 839 130 376
	PE	1 483 224 000	1 869 511 270	27 583 442 000	29 419 816 718	29 580 157 000	33 962 058 530	35 040 061 000	35 040 061 000	51 321 066 000	39 744 980 815
	Dev	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	F	10 439 299 000	395 756 450	5 810 116 000	3 282 508 632	2 716 668 000	2 353 817 680	1 687 748 000	-	401 814 000	-
Jumla Ndogo		43 519 011 000	28 740 456 313	102 629 027 000	86 783 792 588	160 296 825 000	109 571 239 353	164 988 093 000	64 501 302 745	150 458 247 000	95 884 111 191
41-Wizara ya Katiba na Sheria	OC	3 306 963 000	16 345 522 723	10 047 534 300	7 547 277 435	9 402 350 000	6 266 985 840	10 517 227 000	13 924 405 835	4 182 321 000	1 375 751 385
	PE	1 494 146 000	664 718 816	811 790 700	1 006 148 470	1 073 413 000	1 195 617 346	1 196 066 000	1 448 848 683	5 268 767 000	3 459 344 990
	Dev	-	-	-	-	4 000 000 000	157 500 000	4 000 000 000	-	2 000 000 000	-
	F	15 667 754 000	6 618 406 512	3 441 727 000	4 188 508 320	3 898 840 000	2 154 524 742	1 048 621 000	86 309 100	959 719 000	33 630 000
Jumla Ndogo		20 468 863 000	23 628 648 051	14 301 052 000	12 741 934 225	18 374 603 000	9 774 627 928	16 761 914 000	15 454 563 618	12 410 807 000	4 868 726 375
55-Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	OC	2 392 285 000	2 059 202 327	3 795 802 000	2 516 779 144	3 795 802 000	1 531 955 202	4 475 012 000	1 485 545 267	2 226 368 000	830 962 701
	PE	1 426 388 000	1 671 526 137	1 823 740 000	1 835 718 830	1 814 993 000	1 946 886 866	2 122 593 000	2 086 621 799	2 779 581 000	1 727 678 610
	Dev	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	F	824 918 000	467 883 645	200 000 000	608 693 200	1 034 169 000	790 894 135	900 753 000	643 140 726	57 909 000	188 213 000
Jumla Ndogo		4 643 591 000	4 198 612 109	5 819 542 000	4 961 191 174	6 644 964 000	4 269 736 203	7 498 358 000	4 215 307 793	5 063 858 000	2 746 854 311
59-Tume ya Kurekebisha Sheria	OC	1 000 000 000	1 087 923 964	2 856 000 000	2 236 306 340	2 856 000 000	1 096 777 911	3 593 200 000	1 602 651 980	1 755 874 000	515 474 863
	PE	457 633 000	461 678 874	553 248 000	577 897 391	575 560 000	696 375 840	717 075 000	735 729 780	1 229 817 000	609 149 075
	Dev	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	F	616 350 000	-	616 350 000	-	616 350 000	-	-	-	-	-
Jumla Ndogo		2 073 983 000	1 549 602 838	4 025 598 000	2 814 203 731	4 047 910 000	1 793 153 751	4 310 275 000	2 338 381 760	2 985 691 000	1 124 623 938
Jumla Kuu		94 891 239 000	83 505 035 228	152 711 237 000	131 402 380 378	226 742 747 000	146 764 846 638	235 907 103 000	109 564 625 532	199 391 231 000	119 784 602 272

Kiambatisho Na.3(b)

Kiambatisho Na.3(c)

